

SARAJEVO (Bosna)
Sl. Uredništvu „Sarajevskog Lista“

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II — СВЕСКА IV

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
CRNOJEVIĆ
ЗА АПРИЛ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР.

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

С А Д Р Ж А Ј.

I. НАУКА И БЕЛЕТРИСТИКА:

- 1.) *Нова Кола од Николе I-ога*, написао *Фолит Ј. Ковачевић*;
- 2.) *Александар III.*, цар мира — пише проф. казанског универзитета *А. И. Александров*;
- 3.) *У сјећању*, пјесма од *Алексе*;
- 4.) *Графологија или наука о индивидуалности рукописа* од *И. Ахшарумова*, превео с руског *Ж. Драговић*;
- 5.) *На Прокопијев-дан*, написао *С. Ђ—ћ*.
- 6.) *Над гробом*, пјесма од *Новице Ј. Николића*;
- 7.) *Рашовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију* написао професор *Јован Николић*;

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

- 8.) *Мудре изреке*

III. РАЗНЕ БИЉЕШКЕ:

Важнији догађаји у свијету.

Чланови друштва „Горски Вијенац“.

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА II СВЕСКА IV

НАЦИОНАЛНА
ЗА АПРИЛ

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕЂУЈЕ

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

ЦЕТИЊЕ,

КЊ. ЦРНОГ. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1896.

Н О В А К О Л А

од

НИКОЛЕ I-ога

Изгледа као да је Књазу Николи пјесништво једина ритерска забава у слободнијема часовима од државнога рада. Ми се нијесмо још довољно науживали оних родољубивих, српских, јуначких и слободоумних мисала из „Књаза Арсаниша“ од прошле године, а Књаз-пјесник већ нам шиље и ове године лијепи ускрени дар, најновије пјесничко дјело, „Нова Кола“. Књига је изашла, у врло елегантном издању, из наше Државне Штампе, велика је шест табака обичне осмине, а садржи тридесет кола, од којих се њих двадест и сам односе, свако на по се, на разна црноггерска племена. Двадесет-девето коло посвећено је тобџијама. У њему је вјешто предочена важност топа и тобчије.

Када грми свак се боји;
А када се бој угрије:
Жељно око цјешак баца
На топове и тобџије.

Нема боја без топова —
Свак се жасне када рикне;
И ђулету поклони се,
Када прсне, када шикне.

Пошљедње. тридесето коло, спјевано је перјаницима. Оно је заједничка ода свију племена; јер овјенчава оне људске и јуначке по избор слуге црногорскога Господара, који су уз њега скупљени из свију племена. То су они дивови људски, који цијене „живот за ситнице“ при угледу Височанственога Двора и њихове „заједнице“ с њим. Рођени људи и јунаци, а

од људи и јунака, држе за највећу своју срећу и идеал бити уз Господара и служити га вјерно и поштено.

Нека кола сва заврши
Перјаничко коло лако!
Орловскоме нашем скоку
Нек учини мјесто свако!..

Коло! коло! — хватајмо се!
Амо коло, перјаници:
Господара, нашег Оца,
Ми од вазда вјерни синци!

Александра македонског,
Бонапарта, ил' Цезара,
Кастриота, ил' Душана,
Ил' другога којег цара:

Сјајни двори имаше ли
Од нас хитри полетара?
Ил' момака ватренијих
Уз икаква Господара?

Од нас има сваки дома
За живљење што му треба;
Па ми Књаза не дворимо
Ради једне коре хљеба,

Него за част и за славу
И за име перјаника: —

Остала су кола шљедећа:

1.) Његушко и Цетињско; 2.) Цуцко и Ђеклићско; 3.) Чевско и Бјеличко; 4.) Пјешивачко; 5.) Граховско; 6.) Бањанско; 7.) Загарачко и Команско; 8.) Бјелонавлићско; 9.) Братоножићско; 10.) Пиперско; 11.) Кучко; 12.) Васојевићско; 13.) Морачко; 14.) Ровачко; 15.) Дробњачко; 16.) Пивско; 17.) Луковачко; 18.) Жупско; 19.) Пољско; 20.) Шараначко и Језерско; 21.) Подгоричко; 22.) Љешанско; 23.) Цеклинско; 24.) Љуботинско; 25.) Црмничко; 26.) Крајинско; 27.) Барско; 28.) Улцињско.

Пјесник, као историчар и дубоки познавалац свога народа, у овијема је колима тачно погодио и изложио оно, чиме се највише које племе слави и велича. Ту су вјерно представљене, у пјесничкоме руху, историјске и етнографске црте разнијех крајева наше отаџбине. Поред тога оживјели су гробови за вјеру и слободу погинулијех јунака; одржане побједи и мегдани

као да ти се сами призиру и очима престављају. Кад читаш ова кола, чинити се као да се налазиш међу толико музика, које те наслађују, узбуђују и заносе. Чујеш гдје свакоје племе пјева своју пјесму, своје одвојене заслуге и пожртвовања за Српство у опште, а за Црну Гору и њене Господаре на по се. Ако „Нова Кола“ примијениш на баталеоне црногорске, онда ти се причиња да чујеш све разне њихове маршеве, уз које војници правилнијем кораком ступају напријед, или, ухваћени у колу, мушки поскакују и подвикују. Тако је ово патриотско дјело Књаза Николе погодило и дало свакоме своје.

Али ипак, ма да је свако коло на по се, опет се нигдје једно с другијем не коси ни противуслови; него, као што су и црногорска племена била увијек солидарна у борби „за крст часни и слободу златну“, тако се и „Нова Кола“ међу собом вежу и хармонички допуњавају једно друго. Све заједно сачињавају једну лијепу органску цјелину, у којој се, као у каквојем вјерноме огледалу, складно зрцале црногорско чојство и јунаштво, њихове борбе и прегнућа кроз двије стотине година, откада сретно влада са Црном Гором Династија Петровић-Ђегош.

Нас би далеко однијело, кад би свакоје коло редом анализирали, а можда би и труд био излишан, пошто су „Нова Кола“, као и све друге пјесме Књаза Николе, такве врсте, да сама себе коментују. Она су по облику правилна, а по садржини језгровита, обла и бистра. Нигдје помрачене маште, нигдје мутног и надувеног високоумља. Пјесник је искрен; у ријечима његовијема душа су и срце његово. Он је у величини своје српске душе смјестио и величину свога српскога народа, па, живећи једино за њега, слави га и диже под облаке. Има мјеста, гдје пјесник као Господар, ма било с каквијех разлога, или обзира, није хтио све рећи; али га Србин исто разумије, он лако погађа по превасходству чисто патриотске српске жеље великога Црногорца. По томе су и „Нова Кола“, као и сва друга пјесничка дјела Књаза Николе, душевно пиће, којијем ће се напајати српска младеж — а то је најважније, што се од пјесме тражи.

Огледа ради, као и зато да попунимо своју аналитичку празнину, донијећемо овдје у цјелини два кола: „*Ђегушко и Цетињско*“ и „*Чевско и Бјеличко*.“

Ево их :

Његушко и Цетињско.

Вјера, пјесма и слобода
Свјетила су наша била,
Од кад ни се под Ловћеном
Лоза страшна подњивила.

Сва знамења испод Шаре,
Сва знамења и светиње,
Скупљена су под Ловћеном
Међу нама на Цетиње.

Вјерну руку руци вјерној
Браће свуд смо пружавали ;
Што су смртни дати могли,
И ми роду — све смо дали.

Око нас се сакупљаше
Прогоњени неправicom ;
Лијепо ни име даше
Братском својом узданицом.

А биди смо и бићемо
Вазда смјели храниоци
Преданија стародавних
И слободе браниоци.

Цетињани и Његуши
Језгра овој земљи биће ;
За слободу страдаоца
Вазда братски загриће.

Ми нећемо помињати
Од јунака име које,
Што над облак у блаженство
Више овог кола стоје. —

Што бисмо их ријеђали ?
Сваки нам је добар био ; —
За род муке ко издржи,
До неба се узвисио.

Чевско и Бјеличко.

Ми у коло ухваћени
Унуци смо страшног паса,
Што крв никад не поштеђе
Ради милог рода спаса.

Хранили смо пет вјекова
Гавранове и вукове,
А светили додно Босне
Јадну браћу у окове.

Све лијепе наше главе
Падале су без жалости;
А око нас стрепило се
С наше смјеле охолости.

Палили се седам пута,
И горели у пећине:
Подносили без лелеска
Све ударце зле судбине.

Ослонац смо јаки били
Наше земље Госповара:
Славу смо им уздизали
На врхове од анџара.

Суд Лазарев кад би био
Да јуначка дјела суди,
Ил' Обилић из вјечнога
Саџа да се сад пробуди:

Не би наша да не ико
У јунаштву преферао,
Нити више на олтару
Домовини жртва дао.

С тога суда не би доша'
Сјајнијега нико лица:
Од нашега смјелог јата,
Од Чевљана и Бјелица.

Ето тако пјева Књаз Никола; Он, велики учитељ и про-
свјетитељ Црне Горе, у таквоме духу васпитава наш млађи
нараштај. Његова је ријеч мушка, стихови пуни, полет соко-
ловски, осјећаји искрени, а мисли здраве и моћне, да поведу
младу Црнгорчад стопама њених бесмртних Господара и да је
тијем уздрже на висини њене прадједовске славе и величине.
„Нова Кола“ су моћно васпитно средство за нашу младеж;
Књаз-пјесник је оштроумни и вјешти васпитач свога народа.

Из онога, што смо већ до сада казали и изложили, лако
је погодити племениту цијељ „Новијех Кола;“ али је ипак та
цијељ најбоље исказана у посветној пјесми „Мушкој младежи
црногорској,“ која предходи колима.

Та пјесма гласи:

Ја младежи Црногорској
Посвећујем кола ова
Ће у кратко такох чине
Ћедовâ јој витезова:

Да их пјева — а остави
Нека нова мека кола,
Што нијесу за јунака,
За горштака и сокола. —

Она кола, ђецо драга,
Ни још данас не ваљају,
Нако кобно да ви чувство
Са њежношћу раздражају.

Од „јабуко зеленико,“
Ил' „твоје ме косе носе,“
Млаки звуци тешко души
Вајду какву да донесе.

Па те жице удесиват'
На гусле ви јаворове
Греста је, на него појте
За горске ни соколове! —

У нас, ђецо, љубав славом
Кад у свези не би била,
Њежна отраст би страст јунаштва
Као море угушила,

Знајте!.. дична Црногорка,
Обдарена душом јаком —
Да ње љубав, њене мисли
Теже само за јунаком.

Пјесник, као што се види из саме пјесме, не одвраћа мушку младеж од оних њежних пјесама, којима се невино приближује и разумијева са лијепијем полом; него он тражи да и те пјесме буду у духу јуначкоме, „љубав славом у вези“, да се не разњеже и не омлитаве духови. Црногорац дише јунаштвом свуда и у породици и друштву, и у раду и у доколици, па зато пјесник тражи од млађега нараштаја, да и он то наслијеђено јунаштво његује и развија, и да не искаже никакве мисли и жеље, да не предузме и не учини каквога корака, што неће све зачинити јуначким држањем и осјећајем. Књаз-пјесник

жели да његови млади људи буду ритери — витезови, а не млакоње и мекови, који не ваљају ни Богу ни народу. Црногорка, тај геније српске људскоте и витештва, воли и љуби као и остала жена, али — само јунака. Треба ли, у томе погледу, снажнијег васпитног нанажања од овога примјера, гдје се мушки упозорава, да уздржи ону врлину, која је најмилија жени, а то је јунаштво? Шекспирова је Дездемона завољела црнога Отела и заљубила се у њега за то, што је био одважан витез и јунак; Црногорка не осјећа мање од Дездемоне, нити у мањој мјери од ње љуби, али, да поновимо, и њена „љубав, њене мисли теже само за јунаком.“

На овоме мјесту изнијећемо, успут, једну врло важну карактеристику, која провијава кроз сва пјесничка дјела Књаза Николе. То је она пијететна наклоност и високо поштовање Црногорака. У „Балжанској Царици“ и у „Хајдани“ ово поштовање достигло је врхунац свој; у „Скуљенијема Пјесмама“, пјевајући идеалу црногорскијех жена, Својој „Царици“, ангелској души Књагињи Милени, уздиже до неба неизбројне врлине те велике Црногорке, којијема је усрећила Његово огњиште и народ црногорски; тако у дјелима „Пјесник и Вила“ и „Књаз Арванити“, тако и у „Новијема Колима“. Чак и у дивноме сјјеву „Поштоњи Абенсераж“ слави се величина женскога характера, ма да је то дјело цвијет из туђег расадника, по Шатобријану. Ко је на ову карактеристику обратио пажњу, сигурно је представио себи Књаза-пјесника као каквога средњевјековног ритера, пуна витешке идеалне љубави, без које и нема великога пјесника као што је Књаз Никола. Он у свијем дјелима подједнако приписује како Црногорцима тако и Црногоркама успјехе оружја и народну славу. Шта више, он Црногорке држи на таквој висини као јединствене бојне геније, који су соколили и нанажали људе на јунаштво. Ово би ваљда гдје друго изгледало само као неки љубазни комплименат лијепоме полу; али тичући се наших пестољетних Шпартанака, то није комплименат, него констатовање истинитога факта, високо и благодарно признање неизбројнијех заслуга, којијема су Црногорке задужиле отаџбину и Господаре своје.

Босе, гладне, трудне, наге,
 За нама се потуцате
 По граница домовине
 Да нам скромни тајин дате.

Ви нијесте од нас мање;
 Кад наступе живе муке —
 Воде, праха и олова
 Пружају нам ваше руке.

(Бал. Цар. посвета Црногоркама.)

Поред осталијех, веома су значајна у „Новијема Колима“ она кола, која се односе на новодобивене наше крајеве. Та су: „Подгоричко,“ „Крајинско,“ „Барско“ и „Улцињско.“ У њима пјесник велича јунаштва и пожртвовања Турака, те истиче њихове заслуге указане турској царевини, док су били њени поданици. Тамо су поменути сви некад највећи крвници Црне Горе, којијема се данашњи црногорски Турци поносе као јунацима од своје вјере и закона. Које јунак као Књаз-Пјесник, он поштује јунаке ма били и његови душмани.

Ипак је у тијема колима лијепо погођено измирење старијех одношаја према Црној Гори новодобивених крајева са њиховим данашњим стањем. Упадали су Црногорци у те крајеве, па сјекли и отимали; али су се Турци јуначки држали, светили главе и заврћали кржаве шићаре. Било је змајева црногорских; али им нијесу ни они турски изоставали. Борили су се и крвавили са Црногорцима док је томе вријеме било, и док је то људска част и дужност од њих захтијевала; а данас — данас као Срби Црногорци, савршено слободни у својој вјероисповиједи, сретни су и задовољни под крилима Орла од Ловћена: вјерни и одани земљи и Господару.

Ево, примјера ради, како пјева кроз перо Књаза-Пјесника Србин Црногорац из Подгорице, Турчин:

Десет љета испред пада
 Дивотнога Цариграда,
 Китном нашом Подгорицом
 Цар је Мехмед млад завлада’.

Није митом ни преваром
 Цар царева у њој сио,
 Но на сабљу од зетскијех
 Књажева је задобио.

Ах! да му је сабља могла
 Сјећ стијене као људе,
 Колике би Подгорици
 Уштедио Султан труде!

Но остави Гору Црну,
 Ђе слободе пламен гори,
 Да у борби очајничкој
 Вјечито се с нама бори.

Куч и Пипер усрта' је
 У лијепом нашем граду:
 И по ноћи и по дневи,
 Да отимљу, а не — краду.

Марка, ¹⁾ Јоша ²⁾ и Михајла ³⁾
 Драгић, ⁴⁾ Ђура ⁵⁾ и Пунише, ⁶⁾
 Око поља и по граду —
 Браћу нашу пушке бише.

Па и наше пушке бију,
 Те не среда но прваке —
 Као Нишу ⁷⁾ и Спасоја, ⁸⁾
 И онакве зор-јунаке.

И Лекић је наш спахија
 Изгонио ата свога
 До Рогама и на Брдо,
 И Медуна високога.

Колико је остригнула
 У Глизицу Мартинаћа,
 Док погибе сабља бритка
 Кадија нам Бимбезића.

А Бећир-бег Османагић
 На коњу је украсао,
 И на сомић у Фармаке
 Кули ватру угурао.

Поједнако заштићени
 Са крилима од судбине,
 До удеса што се случи
 За нас врхом од Фундине:

-
- 1) Војвода Марко Миљанов.
 - 2) Јошо Спасојев, његов друг.
 - 3) Војвода Михајло Нишин.
 - 4) Драгић Пилетић барјактар.
 - 5) Ђуро Вулев Марковић.
 - 6) Пуниша Божинин Пилетић.
 - 7) Ниша Митров, у они земан најбољи јунак пиперски.
 - 8) Поц Спасоје, његов синовац.

А тај удес и још гори
 Могао је лако бити, —
 Да с' у Црној Гори не зна
 И крвнике убраствити.

У томе су духу спјевана и остала три кола новодобивених крајева. Крајињани су, на примјер, сретни што су остали при Црној Гори; они са патриотским одушевљењем завршују своје коло:

И од тада црмнички смо
 Ка' остали племеници —
 Њазу вјерни као они,
 Као једне мајке синци.

Барани као да још чују треску и ломњаву около града:

Од Њажеве храбре војске
 Топова јој и пушака.

Они су се јуначки поднијели при опсади:

Мучисмо се за спас града
 За шездесет и пет дана,
 Док му праграм пријеђоше
 Чете Бошка ⁹⁾ и Стефана ¹⁰⁾.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ
 ДУБРЕ
 ЦРНОЈЕВИЋ

Под насипом град ни оста,
 Ал робова није било:
 Што је од нас преостало,
 Из ватре се извадило.

А какви ли су крвави јунаци Уцињани! Они су уносили страх и ужас од Авлона до Сења и од Сења до Млетака, а веслима дијелили млетачку чоху на Пристану. —

Још да није Боке било
 И њенијех капетана,
 Сва источна од Адрије
 Шћаше бити наша страна.

А гробови црногорски,
 По Пињежу ископани,
 Улцињу ће свједочити —
 Како њи гором он се брани.

9) Бошко Мартиновић, командир његушко-цетињски, и

10) Стефан Матановић, командир њеклишко-цуцки. При заузећу Бара Господар је заповиједио, да ови два командира уђу први са својим баталеонима у град и да замијене турску посаду.

Еј! било је што је било!
 А што и још бити може —
 Осим тебе и пророка,
 Ко ће знати, свети Боже!

Овоме не треба коментара; ово је, мислимо, јединствени примјер толеранције у свијету, који можете наћи само у Црној Гори под сретном владом Књаза Николе.

„Нова Кола“ су написата лијепим чистим српским језиком; обилују природним фигуративним говором; стил је у њима мужеван, на висини предмета који се пјева. Све је у дјелу сразмјерно, хармонично.

Нека је нашој младежи на аманет племенита цијељ, којом јој је њен велики учитељ и просвјетитељ пружио овај драгоцјени плод своје благородне пјесничке душе.

Филип Ј. Ковачевић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

А Л Е К С А Н Д А Р І І І

Ц а р м и р а

пише проф. казанског универзитета А. И. Александров

(С в р ш е т а к.)

У читавој држави све је везано јединством тежње к општеруском напретку, а душа тог јединства била је сама власт императора — Самодржца, која чуваше Русију од напора разних туђих захтјевања и која се стараше, да обрати бригу својих подајника на животне нужде силне руске државе. У спољашњим одношајима Русија се уздигла на такву висину, какве никад имала није; она је заузела најугледније мјесто у фамилији цивилизованих народа и као сина, јака земља, и као ослонац мира, чуварица права и правде у међународним одношајима. Једном ријечи: Цар Александар Александровић оставио је Русију јаку, уважену са стране, наравствено добру и потпуно готову даљем унутрашњем напретку на успјех народног образовања, служењу науци и развићу домаће вјештине, к оживљењу оног државног и друштвеног рада, од којег још више зависи ојачање свега онога, што је Русија урадила и задобила у току хиљадугодишње њене историје подвизима и трудовима царева и знатнијех људи, који су своје име овјековјечили у благодарном народном спомињању. На јаком темељу самоуправе, народности, усфери св. утицаја православља, повео је Русију за вријеме своје владе покојни монарх и пут по коме је она ходила — како се изразио данашњи сретновладајући Цар Никола, био је путеводном звијездом. Бригама покојног Цара за остале Словене није било краја. Чувеног у цијелом свијету јунака и књижевника, Књаза Црногорског, Николу првог, назвао је јединим искреним и вриједним другом.

Велики и плодотворни био је царски рад Александра Монарха, који прије времена отиде у гроб; тим је виши био, што је истицао од личности високог душевног и моралног достојанства;

рад покојног Цара и Његова Личност слијевали су се у једну хармоничну цјелину.

Кад се сјетимо Личности Цареве, прије свега јавља се и нашем уображењу њен спољашњи лик с високим растом, пуним и силним органским саставом, с великим стасом, с озбиљним у заједно с тим мирним и добродушним погледом. Такав облик најбоље је доликовао Заповједнику мномилијоните земље, — баш је потрефио к русконародном идеалу Самодржца. То је био Исполин, који је стајао пред исполином — народом. Тај Исполин имао је такву душу, која је на себи носила најбоља својства руске и уопште људске душе. Као најбољи украс чисторуске душе јавља се њена религиозност, — у којој таква душа налази за себе дух, који је оживљава. Сјетимо се покојног Цара, који се на свагда с нама растави и ми ћемо и нехотице проникнути бити миљем и побожношћу, представљајући, како Онај, који стојаше на висини највећег земаљског пријестола, преклањаше се пред свевиспњим у осјећајима безграничне смирености и највеће побожности према Њему — Цару Царева; усрдном молитвом искаше Он благодатне помоћи, да га ободри и ојача у неисказаном трудном подвигу, као владоцу велике и опширне земље; — искаше и мољаше Он за за себе и свој народ благослов у Вјерног Извора блага, позиваше Га, да му буде покровитељ њему, његовој породици и свој држави. Предњачећи у свему руском православном народу, овај Властелин не изостајаше ни од какве летурђије у својим домаћим црквама и, по побожном староруском обичају, сам стављаше свијеће пред иконама и при црквеној служби врло често стојаше на кољенима са сузама на очима. Као скромни син цркве, Он тачно испуњаваше установе њене односно поста и уопште стараше се, да свој начин живота удеси у сагласу са њеним уставима; а већ и да не говоримо о правом испуњењу дуга свете исповиједи и причешћа. До суза нос дира, када ми читамо, колико је пута побожни Цар у мучне дане своје тешке болести прибјегавао с једињењу с Исусом Христом у тајни Његовог тијела и крви и у пошљедни дан свога живота још једанпут прибере силе, те достојанствено пред св. чашом с особитим усхићењем потврди своју непоколебиму вјеру у Христа, Сина Бога Живога, Који је дошао на свијет, да спасе грешне, а међу ове грешне у смиреном срцу признаваше себе Цар у најпрве.

Свака црта у животу покојног Цара сјаји се добротинством но у вијенцу тих добротинстава Његова религиозност избија на површину за то, што је она обвијала сву цјелокупност

Његове високохришћанске побожности и што је пред погледом цијелог свијета била дирљиви и умиљни душевни примјер у добу, кад се сјећаше опадање побожности у хришћанском свијету, У одзивима иностранца ми непрестано сријетамо потврде особите религиозности Александра III-ћег, као особито поучно својство Његовог дуга. За вријеме погребња руског Монарха проповједници лондонских храмова једнодушно хваљаху силу и дубину вјере покојникове; такву дубину и силу, која је учинила, да му нема равна у историји.

Тај високи живот у историји, пуна сила, вјере и смирености у вјери, био је у потпуном смислу живот у правди: јасном правдом, као чиста сунчана луча, блистала је сва спољашња царска политика. У Дипломатским додирима, то јест у таквим додирима, у којима се прије нигдје није могло проћи без варања и увијања, Цар није дозвољавао и не могао је дозволити неискреност и заплетност, ни сјенке нечега, што би наликовало на извртање. Тип дипломата, којег је нацртао Талејран, коме су ријечи дате за то, да закријева истину, био је баш тип, којег је најмање подносио руски Цар. Својом чистом праведном политиком, Александар III, како се изразио Росбери, нагнао је иностранце, да брину међу народним одношајима. Правда, коју је показивао свуда и у свим стварима руски Цар, навела је све јевропско насеље да вјерују у искреност његових добрих дјела о миру јевропском; убједила их је, да он није скупио велику армију ради рата, него ради мира, чим је добио титулу Миротворца, која се једначи титулом Миротворца. Као што није могао тријети лаж у политици, још мање је равнодушно могао подносити, кад би примјетио какву неправду међу својим државним служитељима. И најмање одступање од истине, али ако се примјети ко, да сакрије, или да предругачи ствар, на свагда је могао бити лишен царског повјерења.

Право и праведно срце Монарха припадало је чистој души као кристал. О кристалној чистоти душе Александра Александровића, док је Он још био младић, писао је и говорио његов старији брат, који је прије њега био наследник пријестолоа — Царевић Никола — својој вјереници Догмари. Ништа није било у стању да помути ту чистоту душу, и у току читавог живота Императора Александра III-ћег, његову чисту душу читав свијет признавао је не само као справедливу, него као и праведну. Та кристална чистота и свијетла душа овладала је ријетким својством јакоте, коју није могао поколебати никакав страх; јер се она не устављаше ни пред каквом жртвом када

се у име правде, духа и части захтијеваше одговорност. Од такве одговорности нијесу могли умаћи ни таква високо постављена лица, као Принц Александар Батенбершки, који је због невјерства руских интереса лишен руске службе, а тако исто неки чланови, који припадају руском Царском Дому; али својства тврдоће и праметне строгости нијесу могли, да ограниче или ослабе његову изобиљну љубав, у којој се сасредочаваху уз саучешћа у страдања, и милост и очинска брига за све и чисто њежна дирљива ласка — из таквих црта слагала се величина личности Самодржца руског пријестола; али та величина била је у тијесној вези са скромношћу и простотом, а хармонија тих својстива чисто с миљем опажаше се у великог Цара. Он није волио блијеск за себе и за своју породицу; није хтио звучних ријечи, које се обилато дају значајним људима, а највише царевима. Он је позват био, да изврши свето и тешко дјело на срећу више од 100 милиона људских душа, на готов бијаше, да изврши то дјело без сваких похвала и одобравања, макар то нико и не видио. Избјегавајући раскошност, император Александар III, пошто је ступио на пријесто, задржао је за себе онај исти Анички дворцац, којег је и прије држао, задовољио се тек омањом поправком око њега. У својој свити он је задржао само неопходни минимум лица и чиновна. У Гатчину Монарх је живио исто онако, као што живи обични богати посједник. Када је Царска породица полазила у Данију, ту се намјештала у сасвим простој и скромној кућици. Љетње пребивање Њихових Величанстава у Петерхофу поражавало је очевидце својом простотом. У Ливадији између два дворца Цар се намјестио у малом и лично сам за себе узео је је мало одјељење, које се састајало из двије собе: једна за примање, а друга кабинет, у ком му је и суђено било да леже на смтни одар.

Скромно је живио властелин руске земље и његов монаршки живот текао је у подвизима тешког и упорног труда. На свој високи дуг он је гледао, као да му га је само провиђење препоручило; испуњавао га је, незаборављајући никада, да је одговоран пред истим провиђењем. Његов трон био је мјесто неуморних работа. Све готово четрнајест година били су за њега временом свестране бодрости и умности, непрестане бригае за срећу других, ближњих и даљних. Сва писма, која су му министри достављали, извјештаји губернаторски, различите ствари из свакојаким установа, Цар је брижљиво прочитавао, чинио на њих примједбе, давао резолуције; а да не говоримо

о сложенијим радњама његове сопствене иницијативе. Љекар Његовог Величанства причаше, да Цар често није спавао читаве ноћи, кад је био здрав, занимајући се у корист државну. Осим тога познато је још, да се је он неуморно трудио и за вријеме његове тешке болести. Говорећи о трудољубљу Цара Александра III-ћег, не можемо пропустити а да не приведемо одвећ дирљиве ријечи, које донијеле бијаху „Московскія Вѣдомости.“ — „У њему, руском Цару, његовим дјелима, није било ничега натегнутога; није било оног шареног геројства, којег тако у Јевропи воле; али је он био прави Герој у виском смислу... он је био прави изразица особитог руског герејства, који не тражи шарене позитуре, нити избија бомбастиим ријечима; ћутећи и снажно испуњаваше свој дуг, не обраћајући пажњу, да се у томе састоји геројство. Слика силног лика починулог Императора закључује се са једном ријечи: Он је био хришћанин. Као хришћанин мирно и смирено дигао је на своја леђа тешко бреме Самодржца, Оца, Васпитача и Чуvara народног и носио је то бреме до пошљедњег издаха свог. Већ изнемогли тешком болешћу и изнурен ушљед дугог неспавања — не остављаше Он државне трудове о Русији, једино Русија била је предмет његових брига и мисли. Он је примио на себе тешки терет као християнин. Трудио се и молио се, молио се и трудио се до пошљедњег издаха. Ми знамо свете ријечи: „Больше сія любви никтоже имаѣ, с да кто душу свою приноситъ за други своя“ и он је положио душу своју за народ свој и ништа прије није разрушило његов организам, осим државних трудова, брига и мука, а те трудове Он је преносио усталачки, мирно и с наслађењем.

Тако се трудио Император, први најбољи син своје земље, у којег је свака црта живота била свијетла, а вас облик сјај и мир и тај свијетли сјајни живот, пуанан труда и многосложених брига, имао је једини извор за отпочивање у тихим и кратким утјехама своје породице. Породица је била за Монарха-Трудобеника на трону тијем, чему је прије свега тежило његово широко, пуно и тежеће срце. Праведна Глава породице обвијавала је чистим и светим осјећајем за сву породицу, сјединивши њене чланове умиљним међусобним сагласјем у њежној и јакој привезаности једно к другоме и пуноћи најискренијих узајамних добрих жеља. Породица Царева била је идеална породица и Руски подајници, а с њима и читав свијет, већ одавна с чуђењем и побожношћу гледаху на тај високи примјер, који се јавља с високог пријестола, — гледају и поучавају се.

Душа праведникова праведно је и отишла на онај виши бољи и вјечни свијет, гдје је за своје земаљске царске трудове и подвиге; за своју правду и правеност; за своје велико мирољубље, нашла неисказану награду с Оним, који зове к себи све оне, који се труде и којих је највиша правда и светост, те је рекао: „Блажени миротворци, јако ти синове божји нарекутса.“ — Она је отишла од нас као савршена по срећи које се ми свакодневно молимо, тражећи христјанског завршетка, поштеног и мирног. —

Починули Цар био је за нас угледом у животу, угледом се јавио и у час смрти. Њега је нестало и вас цивилизирани свијет, оплакујући несталу, моћну и добротворну силу, жалосно је преклонио главу, а руским грађанима срце пуца од жалости.

Руси имају основу и да се радују, а та основа налази се у истом Монарху; пред читавим свијетом Он је открио у самом себе откриће руског духа, и тај дух јавио се свијету у цртама, из којијех се склапа идеал човјечији с његовом искреношћу, чистоћом и свестраном љубављу. Свијет је признао његов сретни идеал и поклонио му се до земље. Душа руског Цара, руског у пуном значењу, пролијетала је над васељеном, као благодатна звијезда и сви су народи обратили к њој благодарно погледе, изражавајући жељу, да она вјечно сија. И она ће без сујме сјати вјечно, сјати ће вјечно у тој успомени, коју ће сачувати за људе љетописи свеопште историје.

У С Ј Е Ћ А Њ У.

Кад оживи спомен мили
Прошле среће, мртвих дана,
Нада мном се тајно крили
Густи сплетак цв'јетних грана.
К'о у срцу жеља млада
С трепетом се лисје крене,
А рука ми жудно пада
На премиле косе њене.
У градини славуј поје
Па нам слатку срећу пружа,
А ја љубим чедо моје,
Л'јепо чедо б'јелих ружа.
Јата пољских голубова
Над љубављу нашом лећу,
А по небу св'јетлих снова
Загрљене душе крећу.
Поток шуми, цв'јетав јири,
Кроз грање се гласи роје,
Срца бију, груд се шири,
На уснама усне стоје...
Ој, сјећање — цв'јетно грање,
Ђе ми срећа пјесму поје...
Ој, сјећање — миловање,
Слатка туго сузе моје...

У Мосгару 1896.

Алекса.

ГРАФОЛОГИЈА

ИЛИ

НАУКА О ИНДИВИДУАЛНОСТИ РУКОПИСА

од И. Ахшарумова.

Цијелъ је ове биљешке, да упозна читаоце с учењем о рукописима и с мишљенима која су за и против тога учења.

Ово учење најприје је изнесено на јавност у Француској године 1879, кад је покренут особити лист „La Graphologie“. У Италији је, г. 1894, проф. Ломброзо написао дјело „La Graphologia“ којијем се, благодарећи популарности писца, брзо распространило учење о рукописима међу италијанцима. У Њемачкој почели су се појављивати још око 1870 разни графолошки списи; а око 1880 тамо су графолошка познања примијењена и у практичком животу; графолози су узимати као компетенти при рјешавању разних правничких питања, као што је н. пр. био графолог Henze у Липсци и W. Langnebruch у Берлину; тамо се од 1895 г. почео издавати и нарочити лист за то „Die Handschrift“. На рускоме језику, око 1880 год. издата је прва књига о овоме питању — „Графологија“ од Варинарда; ово је био превод с француског. Год. 1894 било је наштампано ново дјело: „Графологија или наука о индивидуалности рукописа.“

Сви признају, да наши добровољни покрети имају у себи много индивидуалности, која одговара одређеноме карактеру и тренутном расположењу; још Лафатер, цирипски свештеник, који је познат својим научним дјелима, говорио је: „Ја налазим чудновату сличност међу разговором, ходом и рукописом већине људи. Истина, један и исти човјек, који има само један и одређени карактер, односи се према различитим појавама, баре како нам се чини, врло различито, али поред свега тога разне појаве у његовом животу носе на себи увијек један исти печат, једну исту боју и један исти облик. Мирни човјек може се расрдити, но његова срџба лично је његова, а не друго ничија. Краснописац

може написати нешто ружно, али то његово писмо имаће другчи карактер, него писмо које је написала рука, која вазда ружно пише. Разлике, које се опажају у рукопису једног и истог човјека, зависе од тренутног расположења. Једна иста особа даје својему рукопису неколико другчи карактер кад пише у срџби, а другчи опет кад пише са саучашћем и љубављу. Зар није доста бацити само један поглед на писмо, па да видимо, је ли писано полако или брзо, с пажњом или без пажње и је ли се рука која је написала то писмо кретала лако или тешко“.

Покрети, глас, начин говора, мимика, рукопис — носе на себи индивидуалан карактер; одавна су се старали да нађу у томе сталне црте, које би вазда биле својствене дотичној личности, али изучавајући живе људе и њихове покрете, израз лица, држање и остало, што се врло брзо мијења, наишло се на несавладљиве препоне, те се није могло доћи до жељене цијељи. Рукопис пак остаје на хартији обиљежен и непромјенљив — то је као нека фотографска слика оних покрета и оног живчаног рада, који бива у вријеме писања. „Сами процес писања јест по превасходству умни рад и то рад врло сложени, који ми усвајамо од дјетињства усиљавањем, трудом и вјежбањем и на који се ми мало по мало тако навикнемо, да доцније вршимо тај рад чисто машинско. Но поред свега тога, импулси за тај рад сваки пут потичу од мозга и налазе се у непосредној свези са свијема физиолошким и психолошким промјенама, којијема је мозак подвргнут. Здравственост тога централног органа, као и живаца, који служе као спроводници од њега до руке која пише, или до другог органа који је замјењује, неизбјежан је услов за правилно писање, на којему се одазива како стално, тако и тренутно и случајно стање душе“. ¹⁾ Код сваког написаног писмена ми разликујемо *скелет*, или оно без чега писмено не би било оно што је и без чега га не би могли прочитати и *окир*, или разне случајне потезе пера. Цијело писмено, а још више реченица и писмо, састоји се из низа разних покрета пера, који су сложени на хартији. Ти покрети су некад њежни и заокругљени, некад ћошкасти и крути, некад полагаани, некад брзи, некад се пењу, некад опет спуштају; некад су учињени с јачим притиском пера везано или испрекидано; некад опет тако њежно, да се залијек тичу хартије, а на неким мјестима сасвијем се ње и не тичу, него празнине раздвајају писмена на велика одстојања. Проучавање тијех покрета, који шљедују

1) Из предговора „Графологије“. Рига, 1894 г.

по одређеном поретку, покрета који одговарају индивидуалности особе која пише — јест предмет, којим се занима графологија.

Абат Фландран, који је умро око 1820 г., проучавао је писање по хиљадама рукописа познатих у оно доба људи и жена; те му је рукописе ставила на расположење париска Библиотека *Bibliothèque des Autographes*. Он је срањивао рукописе оних људи, који су били познати као људи с једнаким карактерним особинама; н. пр.: изабрао је рукописе педесеторице људи, који су познати били својом дарежљивошћу и нашао је, да су код свију њих велика одстојања међу писменима, да су ријечи такође доста одмакнуте једна од друге и да се готово на крају сваке ријечи налазе лако повучени потези; осим тога нашао је у свијема тијема рукописа, да су писмена *a*, *o*, *d*, и друга која су налик на њих, већином отворена одозгор. Кад је почео срањивати рукописе друге педесеторице, који су били познати својом добротом и искреношћу, он је нашао да су та иста писмена *a* и *o* отворена одозгор. Узевши да ти нађени знаци одговарају дарежљивости и доброту, он их је срањивао са још другима рукописима и контролисао, па пошто је нашао да су тачни, узео их је као сталне знаке поменутих особина; тако је поступао и при одређењу других особина човјекове душевне организације: сталне воље, одважности, јаке умне способности, слабости, наивности, лукавства, притворства, злоће и других. Његов ученик, *Abbé Michon*, продужио је та истраживања; за цијелих 35 година он је непрестано упоређивао, проучавао и контролисао и тек је 1872 г. издао први свој спис „*Les mystères des écritures*“ (тајне писања), у коме је изложио своја проучавања. Најважније његово дјело по овоме предмету јест „Система Графологије“, која садржи у себи његова брижна проучавања од много година. Он се није задовољио само сличавањем рукописа, но је и прибирао разне аутографе и то како оне који су писани руком, тако и оне који су, по нужди, писани ногом, устима и т. д. Осим тога он је чинио познанства с разним особама, пазио је на промјене које се збивају с њима у разним животним приликама, а уз то је пазио и на промјене, које бивају у њиховом рукопису. Често је он опажао овакве случајеве: човјек који је живио у задовољству, који је био богат, горд, весео и раскошан, писао је растегнутим, крупним рукописом, остављајући велики простор како међу писменима, тако и међу ријечима и врстама; пошто би се разурнио, — људи који су се прије гомилама око њега скупљали — остављали су га, он је постајао замишљен, брижан и опрезан; у исто вријеме с про-

мјеном његовог душевног стања настајала је мало-по-мало промјена и у његовом рукопису и добијао је сасвијем други облик: писмена су постајала ситнија, близу једно другог, а свака линија угибала се све ниже, тако да се сврпавала ниже од свога почетка. Мишон је упоређивао и рукописе, који су писани и ногом; — један од тих рукописа писао је човјек, који је у боју изгубио руке, па је научио да пише ногама; његов јуначки, војнички карактер задржао је енергију и индивидуалне карактерне црте и оне су се показивале подједнако у оба рукописа.

Слична проучавања чинио је и проф. физиологије В. Прејер. Нама није овдје намјера да потанко изложемо врло интересна истраживања проф. Прејера о центру из кога потиче говор и писање, но ћемо привести овдје само његов закључак о рукописима: „Ма се писало руком или ногом, брадом, устима, носом или језиком, лактом, прстима од рука или од нога, без лаписца или пернице — облици слова и интерпункција остаје вазда она, која је својствена личности која пише. Тијем се доказује да карактер рукописа не зависи од руке, а тако ни од других површних крајева нашега тијела — рукопис, дакле, зависи само од централних органа“ (Zur Psychologie des Schreibens. 1895. Preyer. Hamburg).

Ради контролисања истинитости нађених знакова, осим првога, аналитичког начина, почиње данас улазити у употребу и други начин — помоћу хипнотичких инспирација. Овај начин први је предложио Gustave Bridier у „Bevue philosophique“, а готово истодобно с њим, али независимо од њега, Ferrari, Hericourt и Richet извијестили су Société de psychologie et de physiologie о таквим исто опитима. То бива овако: инспирирају н. пр. одрасломе човјеку да је дијете — он пише дјечим рукописом са истим погрешкама и фантастичким потезима пера, као што је писао у дјетињству; интилигентноме, али слабокарактерноме човјеку, који пише slabим и њежним рукописом, инспирирају, да је Наполеон Бонапарт и рукопис добија знаке, који показују силу воље, храбрости и енергије; инспирирају мисао о лупештини — рукопис постаје извијуган (у мјесто равне линије добија се извијугана као змија); писмена *a* и *o*, која су прије била отворена од озгор и тијем показивала доброту и искреност, — сад постају од озгор затворена, а отворена од оздо, а то су знаци скривености, лицемјерства, лажи и т. д. Таквијем начинима долазило се мало-по-мало до правога и позитивног значења графолошких знакова писања.

За читавих 20 година у Њемачкој, Француској, Инглешкој и Данској многи су графолози контролисали прве знаке, потврђивали их и проналазили нове, које су опет подвргавали странеом анализу. Као уз ријеч напоменућемо овдје још и то, да се проф. Прејер још од 1894 г. занима проучавањем рукописа Шекспира и Бекона, да би помоћу графологије могао ријешити данас већ спорно питање о томе, коме од њих двојице припадају дјела, која су данас позната под именом Шекспира.

Завршимо овај први дио овога чланка тијем, што ћемо прегледати појединости, које нам се бацају у очи, кад бацимо поглед на писмо, које се пред нама налази.

Прво што нам се баца у очи биће мањи или виши притисак пера, т. ј. на колико је перо упирало на хартију при писању писмена (однос између дебелих и танких линија код једне особе вазда је једнак. — Прејер). Осим тога, опазићемо мањи или виши нагиб писмена на десно или на лијево (људи који су одвећ осјетљиви нагињу писмена на десно; — такви се рукопис назива лежећи. Људи који су више хладнокрвни и свјесни, или који су мало осјетљиви и горди пишу писмена усправно). Даље ћемо опазити различиту величину поља с десна и с лијева као и то, да ли су писмена и линије стиснуте и сабијене, или стоје далеко једна од дуге (чим је писање сабијеније и стиснутије, тим је више штедљивости и опрезности, а често и тврдичлука код особе која је то писала). Даље се опажа, на колико су везана или одвојена писмена у појединим ријечима (спојеност писмена показује велику дошљедност у мишљењу; а раздвојеност показује цјесничку фантазију, теленат). Ако се линије подижу, — то се рачуна као знак радости, веселости, живахности, једрине, а често и сувишне хитње; линије које се спуштају показују подављен и клонуо дух. Овдје морамо примјетити то, да одсуство неких графолошких знакова у неком писму не значи вазда да оне особине, које ти знаци представљају одсуствују код особе која је писала; јер се једне исте особине или рефлекси једних и истих утисака исказују у врло различитим потезима пера. Осим овога баца се у очи још општи изглед писма; н. пр. нервозне особе не могу писати равно и са једнаким нагибом писмена: у таквом рукопису вазда се опажају писмена недовршена, непрекидана... Пазећи на знакове рукописа, ми их нехотично упоређујемо с оним покретима човјековим, који не зависе од наше воље. Кад когод осјећа да је уморан или кад је тужан, он спушта главу, руке припучи ближе тијелу и цио се као сажима и улази у себе; врло му је тешко

подићи главу или учинити какав жив покрет; др. Schwiedland приводи овакав примјер: „Кад си уморан па лежеш да се одмараш, најтеже ти је онда замислити да чиниш, н. пр., живи скок.“ Према томе и рукопис, у тим случајевима, нагиње се, стиска се, горњи крајеви писменâ опуштају се као гране од плачне врбе. Напротив — живост и једрина карактера, јасно се огледају у разноликости слова и у линијама лако скренутим навише. Ограничићемо се на ово неколико примјера графолошких знакова, који имају значаја само при специјалном проучавању тога предмета, а сад ћемо прегледати оно мишљење које постоји у публици, која је предубијеђена против учења о индивидуалности рукописа.

Још око 1860 богослов Адолф Генце занимао се проучавањем рукописа. Он је био тако познат, да су му писма долазила на адресу: „Њемачка, Адолфу Генце.“ Многе особе писале су му писма ради проучавања и добијале су одговоре, који су били врло оригинални, а одредбе тачне и истините. „...Сами противници његови морали су признати, да су његове одредбе *ванредно* тачне — али поред свега тога не може се Генце сматрати као графолог, јер његове одредбе нијесу биле основане на научној системи, него на веома развијеном чувству, да инстинктивно распознаје рукописе. Кад би га упитали: на чему се оснива његово суђење? — он је могао одговорити само то, да је многогодишње проучавање и срањивање рукописа израдило у њему способност, да по рукопису позна не само унутрашње расположење, него и спољашњи облик особе која је писала. Лако је појмити, да се на основу таквих исказа створило мишљење, као да графолог оснива своје суђење само на опћем субјективном утиску, који чини на њега дани рукопис. Но графологија, у данашњем смислу, иде само објективним путем: мишљење графолога мора бити вазда доступно критици.“

Из свега што је речено види се, да графологија добија мање или више одређену систему, која се израђује проучавањем и опитом; но против ње, као против новог учења, подигли су многи свој глас.

Прије свега они људи, који ни најмање нијесу познати са основама графологије, често пута говоре: „како се могу у рукопису наћи сталне црте, кад се он и на једној страници често пута мијења?!“ — То мијењање није ништа друго него просто природно колебање, које служи као резултат колебања животног процеса у једној и истој личности и што се чешће, на изглед, рукопис мијења, тим лакше графолог може да слиједи за душевним покре-

тима, који се збивају у души особе која пише и који задржавају вазда свој основни типични карактер. Ти покрети и јесу најдрагоцјенија грађа за графолога при проучавању рукописа; сваки који пише, може лако да распозна свој рукопис међу гомилом других рукописа, који су пред њим, па ма у ком душевном расположењу то писао, јер ма какво било то расположење, оно никад није у стању, да савршено изглади основне црте његова карактера. Сравнивши пак *неколико* рукописа једне особе међу собом, можемо лако и тачно одличити случајне црте, које су плод разних душевних покрета, од црта основног карактера.

Други говоре: „рукопис се може по вољи мијењати.“ — Врло се мало графолога до данас занимало проучавањем оних рукописа, који су нарочито и с намјаром изопачени; — предмет њиховог проучавања били су до сад рукописи природни; тек у потоње вријеме почињу се појављивати чланци, који су посвећени фалсификованим рукописима; специјалисти проучавања те врсте рукописа говоре: „фалсифицирати рукопис значи то исто, као кад би се ми мргодили и чинили разне гримасе кад оће да нас фотографирају, или кад оће живописац да нас слика, који ће, поред свега нашега мргођења, ухватити наш прави израз лица.“ Најобичнији начин фалсифицирања рукописа јест тај, што дају другчи нагиб писменима, него што то раде обично, н. пр., у мјесто што се писмена нагибају обично на десно, нагињу их на лијево; но прије свега није могуће дуго издржати неприродност рукописа, а осим тога лако је примјетити у таквом рукопису, да се крај свакога предидућега писмена свршава обично мало више или ниже шљедећег за њим; слика таквога писма представља нам се као кад би писали од озгор на ниже, замишљајући, да линија на којој пишемо стоји вертикално.

Неки опет говоре, да има различитих људи, који потпуно једнако пишу. Но подпуне једнакости у рукописима бити не може. Рукописи могу бити само слични, у колико су слични карактери оних који пишу: људи који су ватрени, одрјешити и искрени имају неке особите одређене црте и у том погледу су њихови рукописи слични; такођер и рукопис двојице људи, који дуго времена друже заједно, почиње добијати неке једнаке црте. На тој сличности и оснива се учење графологије. Калиграфија се не може узети као рукопис. Многи учитељи краснописа и чиновници, који по вас дан пишу у канцеларијама, имају неки одређени, службени начин писања, али то је писање ненормално, што се види и по потпису, који се много разликује од онога што је над њим написано. Ако неко има лош рукопис, који у графолошком смислу

ништа собом не представља, онда је то особа, која такођер не значи много, нити се ничим истиче из реда најобичнијих људи.

Неки опет кажу и то: „и међу развијенијим народима налазе се једнаки карактери, а међу тим њихови су рукописи различни.“

Што постоје национални рукописи, то служи само као потврда графологије. W. Langenbruch написао је у „Schorer's Familienblatt“ — 1891—1892 — врло подробни чланак о рукописима разних народа, који зависе од различитих мјесних услова, начина живота, климе и наслѣдствености. Он набраја у Немачкој, н. пр., 26 главних рукописа: у Великој Британији три. Он разликује даље рукописе: њемачки, француски, инглески, шпански, маџарски, бечки, дански, руски, пољски и у опште словенски и то како латиницом, тако и ћирилицом... Сви они имају своје карактерне црте, које одговарају типичним цртама дотичних народности. Писац показује још разлику у рукопису сјеверних и јужних житеља. Па и кад се једним словима пише, једна иста слова пишу се иначе, тако н. пр. рукопис француски више је нагнут, лакши је и финији него инглески, јер је инглез више хладан и горд, па мање и обраћа пажњу на спољашњи облик писма. Из овога што до сад рекосмо, сваки читалац може виђети, како су опширна графолошка проучавања и какву богату грађу она има на расположење.

Не можемо прећи ћутањем још једно мишљење наперено против графологије. Говори се н. пр.: „школа израђује рукописе и врло може бити, да ће се брзо увести у школу усправни начин писања.“ Мени се чини, да ће се свака сагласити с тијем, да ученици одма престају правилно изводити писмена, чим изиду испод надзора учитељева: неке црте изостављају, неке опет сувишне пишу, дају писменима други нагиб и рукопис добија мало-помало потпуно самосталан карактер, који нема ничега сличнога с краснописом; школа има исто толико уплива на рукописе, колико има уплива на карактере.

Мисао да се уведе у школи такозвано усправно писање оснива се на шљедећем: нагиб писмена на десну страну исказује осјетљивост, женственост и превласт њежних осјећаја; писање писмена усправно показује више хладан однос према животу, напрегнутост мисли, разумност и памет. Сваки вијек у животу људском има своју карактерну црту; за неколико десетака година животне прилике мијењају се; од нас се данас захтјева виша сила мисли и хладан однос к животу, па према томе могао би се промијенити и наш карактер. Данас се и без утицаја школе често налази усправних рукописа, али такав ру-

копис мало налази присталица и против њега се исказују најбољи специјалисти — педагози. Школа неможе израдити такав тип писања, и ако се он и појави, појавиће се сам по себи, под упливом околности, као резултат промијењеног карактера новог нараштаја; али по свој прилици проћи ће до тада још много и много година.

Макар какви били рукописи, они вазда носе на себи печат личности која пише. Противници графологије говоре још и то, да ће доћи вријеме кад, по њиховом мишљењу, неће више бити рукописа, него ће процес писања вршити макина, а човјек ће само ударати прстима на клавише од те справе. Године 1894 наишао сам случајно у једном подлистку на ову примједбу о пишумским машинама: „...Да, то ће бити лијено вријеме; но кад помислим о њему срце се у грудима јадом стегне. Изгледа, да ће то вријеме кад не буде више рукописа, бити вријеме ужасно, досадно и теготно... Замишљамо људе без рукописа исто као да су без главе, па мјесто ње носе на раменима некакав механични цилиндар... Њих ће згристи туга за прошлошћу, за легендама о некадашњем људству, кад је у особи свакога човјека био читав свијет, кад су очи сваког човјека блистале особитим, једино њему својственим огњем; кад је перо свакојега изводило особита, њему јединоме својствена, карактерна писмена...“ Нема никаквог основа да мислимо, да ће се људи икада одрећи од данашњег начина писања и замијенити га каквим механичким начином.

У овоме краткој чланку, којему је задаћа да упозна читаоце с начелима учења о индивидуалности рукописа, нијесу задирнута нека врло интересна питања, као н. пр. прогностички значај рукописа за вријеме психичког растројства, разлика међу мушким и женским рукописом и многа друга. Ова питања нијесу задиривана с тога, што се односе чисто графолошким проучавањима и што захтјевају специјалну спрему.

с руског

Ж. Драговић.

НА ПРОКОПИЈЕВ - ДАН.

Пошто се свршила летурђија и пошто је поп скинуо са себе одежде и изишао из цркве, приступише му три старија сељака руци.

— Благослови оцо.

— Бог вас благословио.

Најстарији од сељака скиде с главе фес са великијем саруком, па опљуну и погази ногом.

— Чујеш, оцо, — рече.

— Шта је:

— Душе ти, рече ли оно, да је свети Прокопије у четвртак.

— Рекох.

— Па ти рече, да се ради.

— Јесам, брате, јакако. Помолећи бога може се радити.

— А, душе ти, стоји ли ти и у књигама тако?

— Стоји, брате. Свецу нека је слава и милос', а ти ради, боље је него да дангубиш. Данас ти ваља дан, колико' друга четири, па је јазук, да ти прође бадава. Није гријех, што ћеш радити, а гријех је, ако не радиш.

Спасоје, — тако се звао тај сељак, — погледа у попа, пољуби га у руку, па пође.

— Чусте ли ви? — запита оне друге, пошто се одмакоше од попа.

— Чусмо.

— Па ето шта нам вели.

— Чудно вели.

— Бива у њега није грехота, да радимо на Прокопијев-дан.

— Ето није.

Спасоје и опет опљуцну, извади иза паса лист сува дувана, смрљави га међу прстима, па напуни лулу.

— А мислите ли ви радит'? — запита друге.

— Па... кад он вели... мислимо.

Спасоје их погледа готово крвнички.

— Па шта је ако он вели?. Нијесу његове ријечи из иван-ђелија. Види се, ће је од, нове науке, кад овако говори.... А

ја! Нећу га ја зарадити, па да ће бит' не знам шта. Ни ђед ми није радио, ни баба ми није радила на овај дан, па валâ нећу ни ја.

Она друга двојица погледаше се, па се стадоше накашљавати.

— Ама опет, кад дуовник каже: може се, треба да радимо. Зна он боље, а неће ни он преко закона.

Спасоје повуче у се добар гутљај дима, па га пушће кроз нос.

— Јâ, тако је. И ви велите: може се. Еј, моја браћо, још ћемо и из вјере излетит'.

— Ама то није тако грехота.

— Није, није.. Није грехота ни у петак мяса јес', није грехота ни 'соват' к'о ове Швабе, није грехота ништа. Ако се 'вако поћера, онда ће пак'о бит' пун свијета, а у рај га ни један ђавољи привирити неће.

Она двојица не одговореше.

— Јâ, ја, — настави опет Спасоје, — тако је то. А ја знам, кад ми је покојни ђед прич'о, — а он је вазда говорио истину, — како је то једном било — ама давно. Прича он мени, да је било баш на Прокопијев-дан. Била врућина, ама није та врућина к'о ова данас, него она најгора. Упекло сунце, — вели, — па пржи све живо на земљи, па да ти мозак у глави провре. А неки Стојан, — ђед овога Новаковића, — дош'о, па на томе челопеку поч'о да пласти сијено.. Док ти, побро мој, у нека доба указа се на небу облак, — наоко к'олик' добра тевсија, па поче да се шири, док се не надви над цијелијем селом. А тада, ништа него што пропадоше неколике капи кише, док пуче гром, — па у сред највишега пласта Стојанова. И, мајчин сине, изгори сијено к'о да га ни било није.

Тако је свак видио то приказаније, па од тада нико није ни радио на Прокопијев-дан, ни на неке друге свеце, што и' у календаре биљеже мркијем словима.

— Ама ко зна је ли то и било, — рече један од онијех.

Спасоје сабра обрве, па тек осижече:

— Мој ђед није никад лаг'о, — рече.

Па се диже и пође кући.

*

Дође и Прокопијев-дан.

Још у јутро указаше се на небу три до четири мања, ама густа облака, те се надвијаху над селом. Густа магла бијаше обавила врхове високе Вележи.

— Чини ми се, да ће бит' кише, — рече Спасојев син Стојко.

— Ко зна — вели Спасоје.

— Ама мени се чини...

— А шта се теби чини? Ко зна божије знање.

Стојко се почеша иза уха.

— Ама ја велим, бабо, да ми унесемо оно жито, што је још на гувну. Окиснуће, душе ми.

Спасоје сабра обрве.

— Шта? Да га данас уносим? Нећу ва̀ла па нек буде, што ће бит'. Дobar је Бог, неће данас пљуска пуштати, а сјутра ћемо лако унијети.

— А, ето, други и данас уносе.

— Нек' други и у воду скачу ја нећу. Мени је данас Прокопијев-дан.

Стојка ушути.

Мало тек потраја, а оно у даљини нешто као да се поче орити.

— Ето грми, — рече Стојко опет.

— И грмиће, док они несретници раде.

— А они су све у сухо унијели.

— Нека су. Гром може и у сухо удрит'.

У исти мах опет загрми, ама јаче, много јаче.

— Свјат, свјат, — рече Спасоје, па се поче крстити. — Помози Боже и свети Прокопије.

А кап по кап поче да пада, па онда све више и више, док удари страховит пљусак. Пљушти, пљушти, па ти се чини, да ни престати неће.

По авлији се већ начинише овеће локве па почеше отицати као поточићи.

При томе чешће пута сијевне муња, а одмах за тим зачује се тутањ, као да се небо пролама.

Спасоје само скинуо капу, па се крсти:

— Свјат, свјат господ! —

Киша је пљуштала још неко вријеме, а онда поче да сипи, док готово на једанпут престаде, а иза облака указа се сјајно сунце.

Стојко изађе пред кућу.

— Бабо, — викну за час, — изиђи.

Спасоје изиђе и погледа.

Жито бијаше све поваљано и окисло, а на далеко од гувна виђаше се класја, што су га локве разнијеле.

Спасоје жалосно махну главом:

— Па опет поп има право, — рече, завирујући у жито.

НА Д Г Р О Б О М

Лахор пири
Лишће нија,
Цвјеће мири
Души прија.
Гледам луну
Блеска пуну
По лазури
Јато жмури
Зв'језда малих
Затрептахих. —
Слушам пусте
Шуме густе
Те шуморе
К'о да зборе,
Шапат крију
У ноћ тију,
Снови ходе,
Машту воде
Дугим летом
Тавним свјетом.
Вал немущи
Р'јеке шупти,
Бути јава,
Живот спава
И ледуја
Лака струја
Мири цвјећу
Куд се шећу
Дуси, сјени,
Мраком свјени

—
А ја гледам,
Слушам, пазим
Да не згазим

Када слазим
Оној стази
Те се вије
Куд се крије
Гробчић прли
Који грли
Над умрли
Мојих јада
Ђе ми пада
Сладос раја
Загрљаја;
Те судбину
Не размину,
Но у ледни
Гроб се вину.
Црној земљи
Куд су с'нјемљи
Јади моји
Што их двоји
Сјетна тама
И осама
Пусте ноћи
У самоћи.

„Ој! ти њена
„Удаљена
„Душо пловна
„Невидовна,
„Шта те вије
„Шта л' те крије
„Јер те није
„Међу звезде
„Куда језде
„Уздисаји

„Мојих ваји
 „Што их таји
 „Подоћ пуста
 „С моих уста?!..

*

Лагор пирну,
 Струја свирну,
 Кроз ноћ мирну
 Листак дирну,
 Зрак провирну,
 Шапат мину —
 Звезда сину
 У даљину...
 Па се сави
 Ал не јави
 Свога блеса

Са небеса
 Да растреса
 Тавној тмини
 У дубини...
 Но се склони
 И зарони
 У бескрајној
 Васиони...
 Ох, ал није
 Но је крије
 Да је није,
 Мукло доба
 Изнад гроба
 Сјетне таме
 И осаме,
 Пусте ноћи
 У самоћи.

Новица Ј. Николић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Ратовање и његов значај по опште човјечански прогрес и цивилизацију *)

Написао професор **Јован Николић.**

(Н а с т а в а к.)

„Јунаштво је цар зла свакојега,
„А и пиће најслађе душевно,
„Којијем се цијане покољења!...“

Ш. П. П. Њ.

Узроци ратовима бијаху различити. Они су потицали за самообрану из мржње, освете, честољубља, властољубља и за користољубље и право својине, па су многи мислили и тврдили, да рат и није ништа друго, него науено-природни принцип „борбе за опстанак“ Али ратови и борба за опстанак нијесу никада једно и исто. Да су ратови оно исто, што и борба за опстанак, у царству животињском било би више лафова, тигрова и другијех великијех животиња те врсте, него зечева, лисица, куница и другијех мањијех и слабијех животиња, јер што би добиле мале звјерке са својим малијем и слабијем шапама у борби за опстанак са силнијем цангама и чељустима животињскога цара — Лафа? У царству пак човјечанском видимо готово то исто. Тако на пр., мала јеврејска националност, вазда непаоружана, екзистира кроз вјекове и у исто вријеме влада градни-ознијем капиталима, докле на против колосална Римска царевина у врло кратком времену, као какав јктичави цин, увену, опаде, иструну и распаде се. Да су ратови потицали из борбе за опстанак и за добићу материјалнијех срстава, стара би историја била без ратова или бар о мање, него што их је било, јер је свијета било мало, а простора и срстава за опстанак доста, па није било потребе ратовања за екзистенцију. Тако некада рече Аврам Логу: „Да не би било свађе међу нама и слугама нашијема, јер смо ми браћа, а простора и изобилја има доста, иди ти на лијево про-сторијама Јорданскијема, а ја ћу на десно. — И разиђоше се!“ —

*) У прошлом броју пропуштене су неколике штампарске погрешке 1) У цитату под 1) трећа ријеч са лијевог стране на мјесто Правсеверная треба да буде Правствен-ная 2) У 7. линији 7. ријеч Беноне треба да је Белоне. 3) У 8. линији 6. ријеч фон треба да буде дан, а 8. и 14. ријеч monete треба да стоји monde. 4) Трећи цитат стоји под 2) а треба под 3), а на мјесто прве и друге ријечи Lasas Casos треба да стоји Las Casas. У истој линији 7 и 8. знак I. I. треба да буде livre I, page 153. Paris 1894. 5) У 17. линији 8. ријеч болест треба болијест. 6) У 20. линији трећа ријеч добро-нома треба добро-норма. 7) У 25. линији прва и друга ријеч поводи, који погрешне су и кваре смисао и треба их читати појаве, које, а 4. ријеч исте линије успијешни треба читати успијешну.
J. H.

Као што већ споменуемо, узроци ратовима не потицаху из принципа борбе за опстанак, него из принципа „Борбе свију против свијех,“ — као што каже Хобес, а „борба свију против свијех“ — потицаше из слободне игре људскијех страсти. Тако, библијско братоубијство догодило се из зависти, а друге свађе, борбе и ратови из мржње, злобе, честољубља, властољубља и др.; а не за опстанак и насушни хљеб. —

Првобитно човјечанство, које бијаше у сравнењу са животињскијем царством много мање, сасвијем би пропало и изчезло у борби с' њим, да га није „*Рат свију против свијех,*“ као побједитеља из ње почетком гвоzdене периоде извукао.

Посље побједи човјека са гвожђем у рукама над царством животињскијем људско се друштво, помоћу материнскога инстинкта, родственијех веза и религије стаде груписати у засебна одјелења и подијели се на родове, народе и племена, која по истоме принципу „борбе свију против свијех,“ наставише непрекидне борбе и ратове. Ови ратови, што се вођаху међу засебнијем родовима, никада се нијесу свршавали са цјелокупним истребљењем једнога каквога нејачега рода или народа, него су се ти ратови свагда и обично свршавали договором мира, којег је религија освећавала. Такви договори мира бијаху или, када једно људско друштво или род силама много слабије у борби са силнијем од себе, да би избјегло коначну погибију, чинећи уговор мира под условом *пошчињеношси* јачему и силнијему од себе, прелазило је у састав јачега рода или народа и свршавало се таково ратовање *асимилизацијом* т. ј. претопљењем једнога рода, племена или народа у друго какво више и јаче, као на примјер Бугарски народ у славенско племе; или пак када двије ратујуће стране каквога рода, народа или племена, које имају поједнаке силе у ратовању, па једна другу не може побједити, онда, да би се одмориле и до мира дошле, чинеле су уговоре са подједнакијем правима и *више* ратовање свршавало се са *федерацијом*, т. ј. савезом неколико народа или племена у једно цијело са једнакијем правима, као што су биле старе јелинске државице или општине, Хакзенски савез и новији Германски савез до 1871 године. Таквим начином: из ратова поникоше договори и права, као јемство мира, а договори и права као јемство мира, асимилизација и федерација људскијех друштва, радова и племена положише основ *држави* и *државноме смислу*.

(Н а с т а в и њ е с е.)

К Њ И Ж Е В Н О С Т

ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК

пјесме о најновијим турско-црногорским бојевима, спјеване од великог војводе **Мирка Петровића**.

Треће издање, на Цетињу у књажевској штампарији 1895.

Под горњим насловом изашла је књига, која у себи садржи 29 јуначких пјесама, што их је спјевао неумрли јунак, велики војвода Мирко, Отац узвишеног Књаза Николе, за знак признања и примјерне храбрости оним јунацима црногорским, који преима челичним заслужише, да им се имена вију над струнама српских гусала. Књига износи 170 страница са предговором, а цијена јој је само 50 новч. — Ми ову књигу топло препоручујемо свакоме ономе, ко жели упознати се с блијеском црногорског јатагана, којим Црногорац на камену свом достојно брани крет и слободу своју. Набавити се може у државној штампарији.

Изашла је из штампе

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ (СТИЛИСТИКА, РИТОРИКА, ПОЕТИКА)

за своје ученице Дјевојачког Царице Марије Института на Цетињу и ученике гимназије и Богосл.-Учитељске Школе по рускијем и домаћим изворима саставио *Ј. Ђешица*.

Прегледала и одобрила Књаж. Црног. Школска Комисија.

Цетиње, Државна Штампарија 1896

Цијена 1 флорин.

Давно се осјећала потреба сходно удешеног текста, који би слободно могао послужити као ручна књига наше младежи, без да се сваки час ишчекује помоћ наставникова у тумачењу, или досадно изостављање појединих мјеста, који излазе из круга ученичког схваћања и појимања. — Автор ове теорије, на основу дугогодишње праксе у предавању исте, а проучивши готово све руске и српске писце у овој области, колико нам се чини, потпуно је одговорио својој мети — пружио је лијепу олакшицу српској дјечи и наставницима, а и свима онима, који су љубитељи лијепе умјетности и књижевности уопште, јер ће се лако упознати с правилима и особинама њеним. Књига износи 170 страница, а цијена јој је умјерена — 1 флор. тако, да је свако набавити може.

Позив на претплату. У намјери, да упознамо овамошњи дио Драгог нам српског народа са духовним творевинама највећих његових синова, т. ј. да га упознамо са најбољим представницима савремене наше српске књиже, покрећемо нашу

„З О Р У“

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

„Зора“ ће доносити пјесме, приповијетке, драмска дјела, разне научне чланке, студије и расправе, као и дуже и краће реферате о свијем новостима у књижевности; осим тога доносиће и по могућности и слике појединих српских и страних књижевника; за тим слике из разних крајева и т. д. и по који пут компонованих пјесама.

Но да истрајемо у томе послу стоји до родољубивог одзива наше читалачке публике, која ће поред осталих наших књижевних и политичких листова пригрлити и нашу херцеговачку „Зору.“

„Зорина“ ће жеља бити стална: да користи српској књизи, а да ничим не нанесе ошљеду „Босанској Вили“, него да и у кругу својих читалаца подупре поштовање њезином досадашњем раду и потпору њезином опстанку.

„Зора“ ће излазити једанпут у мјесецу, у свескама од 4—5 табака, а цијена ће јој бити: за све земље годишње фиор. 5, на по године фиор. 2 и 50 новч., на четврт године фиор. 1 и 25 новчића.

Сада пак трима претплати до краја 1896. године, дакле на три четвртини.

Поштоване претплатнике умољавамо, да претплату пошаљу до 15 априла о. г. како бисмо до тог времена знали, да распоредимо своје унутрашње одношаје.

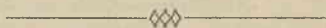
Претплата се шаље ма коме од потписаних уредника.

Скупљачима на 10 претплатника, дајемо лист бесплатно.

У *Мостару*, 9 марта 1896.

Алекса Шантић.

Светозар Ђоровић.

Мудре изреке.

Људи, који се непрестано старају о свом здрављу, слични су тврдицама, који скупљају богатство, с којим се никад не користе. (*Штерн.*)

Ми љубимо онога, коме чинимо добро, а мрзимо онога, кога смо увриједили. (*Ла-Бријел.*)

Величина човјечних дјела мјери се побудом, која их је породила. (*Пастер.*)

Хтјети постати добродјетела значи — већ на половину бити такав. (*Сенека.*)

Чувај вријеме — то је материја, од које је савшен живот. (*Франклин.*)
Наши су породице с почетка — мимопролазећи путници, затим — гости и најпослије — газде. (*Талмуд.*)

Ко не умје трпјети невољу, тај је рођен за ропсто. (*Шене.*)

Идеје су — ко клинци: што више по њима ударају, тим они дубље улазе. (*А. Дима-син.*)

Дајте ми у руке народну просвјету за сто година и ја ћу измијенити свијет. (*Лининц.*)

Ма какве биле очи, оне су вазда добре, кад су управљене к небу. (*Жубер.*)

Срећа је као здравље: кад га не опазиш, значи — да постоји. (*Тургењев.*)

У вријеме највећих незгода, судбина вазда остави малена вратица за излазак. (*Сервантес.*)

Говор је — огледало душе: ако је фин, углађен и ситничав, знади — да је и душа онога који говори заузета ситницама. (*Бернар.*)

Ако не можеш заповиједати свијетом, заповиједи самим собом. (*Еберс.*)

Клевета је слична оси. Ако је не можете убити — оставите је на миру. При најмањем вашем покрету она постаје гора и жешће напада. (*Шамфор.*)

Лукавство је — као ситни новац: за њега нећеш много купити. (*Гончаров.*)

Коме је жуч у устима — томе је све грко. (*Руска пословица.*)

Оплакивати прошло тугу — највјернији је пут да се дозове нова невоља. (*Шекспир.*)

Ако је моје срце уско, шта ми је до тога, што је свијет широк? (*Јерменска пословица.*)

Када треба слушати — буди први, а кад треба говорити — буди последњи. (*Турска пословица.*)

Може се научити да се лијепо говори, читајући оне, који су лијепо писали. (*Волшер.*)

Живот — то је тренутак између двије вјечности. (*Платон.*)

Код дивљака заповиједа човјек, а код цивилизованих народа — закон. (*Лабуле.*)

Геније не признаје граматике, он ствара нова правила у својим творевинама: у мјесто да се покорава законима прошлости, он пише законе за будућа времена. (*Француска вјештина XVIII. вијека.*)

Успомена о пјеснику препливава океан година к будућим покољењима на слабој лађици једнога стиха. (*Фр. Серсе.*)

Научењак се стара да сакрије своју наученост, а глупак је истиче и њом се хвали. (*Арс. Хусе.*)

Што су тици крила, то је пост за молитву. (*Пушкин.*)

Живот се наш дијели на два доба: прво проводимо у будућности, а друго у прошлости. (*Карамзин.*)

Своја је земља и у грстима мила. (*Руска пословица.*)

Врло је трудно искорењавати закореле предрасуде, у којима ниске душе налазе интерес за себе. (*Фонвизан.*)

Људи би бјежали један од другога, кад би се вазда виђели онакви какви су. (*Конш.*)

Онај који призна своју погрешку, доказао је тијем, да је постао паметнији. (*Пбп.*)

Из „*Њиве.*“

NACIONALNA**
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РАЗНЕБИЉЕШКЕ

Бечко „Географско друштво“ изабрало је Његово Височанство нашега Господара за свога почаснога члана.

Војени стан. Грађевине на Војеном стану, отпочете прошле јесени, продужене су, те ће у скоро наши млади војници свечано ступити у њ'. Свечаност табиће, како кажу, баш онда, кад се буде прослављала *двјестогодишњица* од како влада кућа Петровић-Његош. Те и кад бих покушао, не бих успио описати, или представити, то славље, то одушевљење, које ће се гласнути кроз цијелу Црну Гору, а ёхо бијелим свијетом.

Подофицирска школа у Подгорици показала је за ово кратко вријеме врло сјајан успјех. Наши официри нијесу жалили днени ноћу трудити се око будућих подофицира сталне војске црногорске. Хвала им. Приликом поласка Њ. Височанства Књаза у Русију бијаху дошли, да му пожеље срећан пут, официјери и чета подофицијера, те је грађанство могло уживати, гледајући све једре и здраве момке и дивити се њиховом изванредном напретку за овако кратко вријеме. 16. о. м. уз пратњу војене музике и грађанства подофицијери су одиштовали у Подгорицу, да продуже курсе.

Нови колски пут од Вирто Ријеке у велико се отпочео радити. Сваког дана раде на њему 2—3 хиљаде радника, те ће тако наша приморска варош, Бар, бити у скоро везана колским путем са свијем варошима црногорским. Значај овога пута поглавито је трговачки. И, благодарећи заузимљивости и непрекодном старању Њ. В. и Његове Владе, у скоро се надамо имати порат у Бару. Трговина за Црну Гору — увозна и извозна, окренуће се преко Бара, а каква му тада будућност предстоји — то је лако увидјети. Попријед негдје бијаху говори, да ће се Србијанска железничка пруга спојити преко Црне Горе — Јадранским морем. Посљедња станица имала би бити Бар. Тај говор, Бог зна, остао је мртво слово. Штета, колико за нас, толико у још вишој мјери, за нашу браћу Србијанце, који су сваким даном и сваким кораком изложени не само гуљењу, већ, што је још теже, кињењу туђинштине.

Земљодјелска школа у Подгорици завршила је за први курс своја предавања. Тацима је стављено у дужност особита пажња наших пољопривредних прилика. Каламљење дивљака нарочитом наредбом Мин. Унут. Дјела дужни су обављати и у општинској и у приватној својини. Обрађена је особита пажња и на свиларство.

Црногорско Парабродско Друштво. Заузимањем неколицине угледнијих трговаца, а помоћу државном, основало се „Црногорско Парабродско Друштво.“ Акције се у велико уписују и друштво ће у скоро добавити два параброда, који ће радити по Скадарском језеру. Надајући се, да ово друштво неће бити кратка вијека, ми с нестрпљењем очекујемо његов почетак и желимо му сваки напредак.

Мађарска изложба. На предстојећој мађарској изложби у Пешти биће нарочито одјељење: „Кафана Српска.“ Ту ће бити изложени и сви српски производи.

Крунисање руског Цара Николе II, које ће се извршити 14 маја у Москви, биће заиста величанствено. На крунисању биће заступљене све државе јевропске.

Том приликом биће пуштен у саобраћај *нов руски новац „Рус,*“ који ће замијенити досадашњу Рубљу, а вриједиће 65 новчића.

Двадесет-петогодишњица Герасима Петрановића. Епископ за Котаре, Дубровачки и Боко-Которски госп. Герасим Петрановић прославио је двадесет петогодишњицу свога корисног рада на 8 марта т. г. Славље је ово у толико значајније, што је то двадесет-петогодишњица и самосталности епископије, која је до тада припадала Задарској. Срдачно честитамо Слављенику, а браћи Бокељима и Дубровчанима желимо, да им добри пастир још дуго поживи на корист заједничке нам религије.

Споменик Танасији Рајићу. Име ово, које тако угледно мјесто заузимље у историји устанка Српског, без сумње сваком је познато. То је онај Рајић, који је, 1805 год као заповједник топова на Љубићу радији био погинути на њима, него да их Турци за жива њега освоје. — Томе бесмртном Рајићу благодарни Чачани подижу споменик на мјесту, гдје је погинуо. Надамо се, да се нико неће оглушити према овом, похвале достојном, предузећу Чачана, те да ће им се притећи у помоћ, како би споменик заиста био достојан славног Рајића.

Пожар. У угљеном мајдану у Катовици у Прусској Шлезиви десио се ненадни пожар. До сад се зна, да је тај несрећни пожар скратио живот 71 особи.

Најновији велики проналасци. Вурцбуршком проф. Рентгену случајно је пошло за руком да пронађе нову врсту зракова, које је добио помоћу индукваних електричних струја што пролазе кроз познату у електрицитету Крокесову цијев. Он је учинио покушај да Крокесову цијел обавије дебелом црном хартијом, те тако је доказао да и кроз њу може да прође свјетлост тијех зракова, а кад се на мјесто такве хартије постави какво друго тијело, као књига, даска и т. д. опажа се да и кроз њих пролазе зраци те свјетлости. Пошто се учинио покушај и са сухим фотографским плочицама, опазило се да на њима остављају траг сјенке оног тијела што Рентгенове зраке не пропуштају, а то су сва аорганска тијела.

Ова је ствар одма добила своју вло важну примјену за фотографисање дјелова човјечијег тијела, те је од њих на фотографским плочицама остајала само слика костију човјечијих у виду сјенке, јер их зраци нијесу могли да пробију, кроз остале пак органске дјелове тијела зраци пролазе колико да они дјелови и не постоје. Проналазак се одма употребио у медицини, те се тако испитују разне ствари аорганског састава у човјечијем тијелу.

Иза овога је, као што новине јављају, славни американски проналазач Едисон одма почео размишљати како би усавршио Рентгенов проналазак и збиља пошло му је за руком, те је, одбацивши чак и фотографију помоћу извјесног броја Крокесових цијеви и особито конструисаног штита, који се поставља између цијеви и предмета за гледање, успио, да учини

јасно видљивим, голом оку, сваки орган у унутрашњости чојечијег тијела, а провидљивим и саме кости; једино метали још остају при гледању као нека непровидна сјенка, јер зраци кроз њих најтеже пролазе.

Осим овога највећи американски листови доносе вијест а међу њима илустровани лист „Leslie's Weekly“ доноси и фотографије проналазака нашег славног сународника Николе Тесле доказујући, да ово што је Рентген порнашао није друго до Теслин проналазак, пошто је он још прије неколике године био нешто слично пронашао, а да је у ствари тако, он је успио да фотографише чојечији мозак кроз дубању, и ако не са свијем савршено, што Рентгену до данас није пошло за руком.

Папа Леон XIII обдарен је од стране госпођа и госпођица белгијских највећим ћилимом на свијету. Ћилим застире простор од 154 километра, а биће разасрт у „Лавовској кули.“

Због ордена. (из „Ниве“) — Године 1784 дође у Париз Шведски краљ Густав III, и у част његову било је дато много свечаности. Краља је особито интересирала Велика Опера, пошто је и сам био аутор неколико опера, које су се с успјехом давале у Штокхолму. Да би се показала према краљу особита пажња, управа паришких театора постарала се за раније те је била преведена једна његова опера и сјајно постављена на сцену, уз учашће најбољих пјевачких снага у пријестолници. У опери је била и игра, у којој је учествовао највјештији играч онога доба Вестрис, којему је већ тада било око 50 година. Краљ Густав био је изванредно задовољан и обилато је раздавао глумцима и глумицама богате дарове. Тенор пак, који је играо прву улогу и који му се особито допао, добио је осим тога и орден Вазин.

Ово је јако расрдило „бога танцовања“ Вестриса, који је о себи тако мислио, да је једном, кад су му рекли да именује три најзнаменитије особе у Јевропи, рекао без премишљања: „Ја, Волтер и Фридрих Велики пруски!“

Истина, он је добио од краља прелијепу златну кутију, али пошто је рачунао да није довољно по заслугама награђен и да му прије по првоме тенору треба дати орден Вазин, отказао се да игра, кад се по други пут та опера давала, а сједио је онако наредан и обучен према улози у гарде-роби. Настала је пауза.

Луји XVI сједио је у краљевској ложи са својом супругом Маријом Антуанетом, шведским краљем и другим високим особама и нареди да му позову директора.

— Зашто је наступила пауза? Код публике се опажа нестрпљење... Зашто нас приморавате да тако дуго чекамо?

— Господару, пауза је наступила само због г. Вестриса.

— Како то?

— Он вечерас не оће да танцује.

— Али зашто?

— Ја мислим зато, што је први тенор добио орден Вазе, а не он.

— Чудне будалаштине! повика Луји XVI, натмутивши се. — Он мора да танцује! Ја то хоћу, ја наређујем! Њему плаћају за то.

— Господару, ја на жалост не могу ништа учинити. Велики артист не слуша свога директора. Ја сам употребио све што сам могао, али залуду. Може бити да имам силе...

— Разумијем.

Луји одма даде наредбу дежурноме капетану од гарде, који бијаше на вратима.

Кроз тренутак јави се у гардероби код пркосљивог глумца капетан са још шест гардиста.

— Оћете ли танцовати, г. Вестрисе ?

— Не.

— Онда мени је наређено, да вас за шест неђеља затворим у Бастилију.

— Није могуће! Његово Величанство неће оваквога вјештака као што сам ја, неће он првога играча јевропског.

— За мене је то све једно, господине. Тако је наредио краљ. Или ћете ви танцовати, и то лијепо, као ваада, или ћу вас овај час одвести у Бастилију.

— И овако у моме пастиреком одијелу ?

— Таман у њему.

— Онда је боље да танцујем.

— Ви ћете врло добро учинити, г. Вестрисе.

— Стража је попратила упорног глумца до кулиса, па се ту зауставила да га пази, а Вестрисе, затаивши срџбу, излети на сцену.

Међу тим публика је дознала због чега је Вестрисе био упоран, па чим се појави, чуше се узвици: „На кољена, на кољена!“ — То је значило да иште опроштење и крунисаним особама и публици. Сличним понижењем били су по некад кажњавани и најпрви глумци онога доба.

Вестрисе није желио да се тако понизи, па се учинио као да не чује. Музика је засвирала, а он је почео да танцује с обичном вјештином.

Али узвици „на кољена, на кољена!“ постајали су све јачи.

Видећи да нема друге, а да би се из тога извукао колико је могуће с мањим губитком за самољубље, он онако играјући преклони неколико пута кољена тако грациозно и вјешто, да му је опште и громовито „браво!“ било награда за то. Послије тога он је тако вјешто одиграо своју улогу као никад до тада.

Публика и високе особе биле су плијењене.

— Заиста, рече краљ Густав, — ко тако чудесно умије радити ногама, тај заслужује мој орден Вазе и ја му га дајем.

Таквим начином Вестрисе је нешто изнудио шведски орден својим упорством, а нешто га је изиграо вјештом игром.

Опере Густова III давно су заборављене. Њега је убио Анкерстрем 1792 год. Доиста, кад је он тако весело сједио у паришкој опери, није ни из далека могао предвиђети свој трагички свршетак, а још је мање могао предвиђети, да ће некада он бити јунак опере на тој истој сцени. То се догодило 1833 год., кад су Скриб и Обер створили оперу „Бал-Маскарад.“ Знаменити пјевач Нури одликовао се у улози краља Густава, а Левасер — у улози Анкерстрема.

Важнији политички догађаји у свијету.

ОД 16 МАРТА ДО 27 АПРИЛА.

(Полазак Његовог Височанства Господара.) Њег. Височанство Господар Књаз Никола, са Њиховијем Свјетлостима Књагињицом Јеленом и Књажевићем Мирком отпутовао је у уторник 16 априла у јутро пут Хајделберга, да се посавјетује и са љекарима онамошњег универзитета, с којима се одпријед познаје. У јутро рано било је грађанство на ногама да испрати свога Господара на срећан пут, а пред Свијетлијем Двором били су окупљени великодостојници и чиновништво, питомци подофицирске школе упарађени и војена музика. Прије одласка Његово Височанство Господар са Књажевићем Мирком одио је у Манастир, да се помоли Богу, гдје је био дочекан и испраћен Високопреосвештенијем Митрополитом г. Митрофаном и свештенством. У 6 сати Његово Височанство кренуло је пут Котора уз громко дуготрајно клицање „Живио!“ и свирање народне химне.

С пута Његова Височанства стигле су ове вијести:

Котор, 16 априла. Књаз Никола са Књажевићем Мирком и Књагињицом Јеленом и великом пратњом стигао је јутрос у 11 сати, дочекан грађанским и војничким властима и мноштвом народа. Одмах је наставио пут на нарочитом параброду угарско-хрвацког друштва „Загребу.“

Сењска Ријека, 17 априла. Црногорски Књаз Никола са Књажевићем Мирком и Књагињицом Јеленом, стигли су и пошли одмах у Абацију.

Абација, 18 априла. Књаз Никола са млађим сином Мирком и ћерком Јеленом стигли су амо. Сјутрашњим возом настављају пут Беча.

Беч, 20 априла. Приспио је синоћ Црногорски Књаз, са принцем Мирком и принцезом Јеленом и одејели у „Hôtel Imperial.“

Беч, 20 априла. Данас је Црногорски Књаз Никола посјетио министра спољних послова Голуховског, који је своје путовање у Будапешту одложио за вечерас.

Беч, 21 априла. Књаз Никола са својом дјецом отпутовао је јутрос за Њемачку.

Баден-Баден, 22 априла. Стигао је Црногорски Књаз Никола, дочекан Великијем Књазом Петром и Великом Књагињом Милицом. Баденски Надвојвода и Надвојвоткиња посјетили су Књаза.

Полазак Његовог Височанства Књаза Нашљедника. Његово Височанство Књаз Нашљедник, кренуо је у субсту у јутро 27 априла преко Трста к свом Пресвијетлом Оцу у Хајделберг, оклен ће заједно на крунисање у Москву. С пута Његова Височанства Нашљедника стигла је ова вијест:

Котор 27 априла. Црногорски Књаз Нашљедник стигао је и продужио одмах пут Трста са Лојдовим брзим парабродом.

Благосиљање и раздавање новог оружја. У неђељу 7. ов. мј. благословљено је и предато је оружје I-ом баталиону, које је руски цар прошле јесени даровао Црној Гори.

Освештењу је присуствовао Његово Височанство Господар са цијелим Пресвијетлим двором, министри, дипломатско тијело и мал да не цијело Цетиње.

Чин освештења извршио је Његово Преосвештенство Митрополит Митрофан.

По освештењу водице, благословљено је било ново оружје и сва војска, чета по чета, затим је Господар предао трима војницима три нове пушке и изговорио ову бесједу :

Његуши и Цетињани !

„Оружје које јушрос примисте, било вам свијетло и сретње ;

*Подарено Рускијем Царем, а сад благословљено Нашијем Митрополи-
шом, оно ће, настуће ли прилике, брански драгу Домовину и интересе Срба
— славом се ако Бог-да покрити, а оно које сте у јуначке ваше руке имали,
кад сте са мном војвали, рани се у Мојим арсеналима, да се временом
ваша умуад, гледајући га, диве савему јунаштву и благосиљају широдове и
прегубља својих отаца. Оно је отркано дугом борбом и искривљено на
Велину, Вучјем-долу, Рогимма и Илџну брду. Дуг јесенске и зимње
кишотше ноћи под Баром и Улицном — док их примисте, још су га
сјајнијим учиниле.*

Ја се Господу Богу молим, Цару Мира и Раша, да вам ово буде сретње !

Мој Велики Стариц Петар II, рекао је :

„Муж је бранич жене и ђетета,

В Народ бранич цркве и племена!“

*Ви ћете, Ја сам увјерен, остати ли браничи, поуздани и одушевљени,
као што сте и до сада вазда били.*

Живјели моји јунаци !“

Ову Господарску бесједу попраћило је најодушевљеније клицање из војничких редова : „Живио !“ и свирање народне и руске химне. Пошље бесједе, Господар се је вратио у двор са свим члановима Свијетлог Дома, а Његово Височанство Престолонашљедник оста је предавајућ својом руком свакоме војнику нову пушку што је трајало до 3 сата по подне. Кад је било свршено све предавање, сав баталион са војеном музиком на челу, дефилирао је кроз главну улицу до пред дворац Нашљедников, ђе су војници били гошћени пићем. Затим су се војници вратили у истом реду и разишли се својим кућама.

Господар и Султан. У суботу 13 о. мј. стигао је на Цетиње др. Фејзи-паша, проф. медицинске војене академије у Цариграду и лични лекар Султанов. Њега је послао амо Султан да се лично извјести о здрављу Господареву. Др. Фејзи-паша био је гост Свијетлог Двора и одео је у дворцу Књажевића Мирка. Пошто је Његово Височанство, Богу фала, сада потпуно здрав, то се је Господин Фејзи-паша амо зауставио само 3 дана, и са Господарем заједно вратио се преко сењске Ријеке у Цариград.

Путовање Краља Александра. Страсно неђеље, Његово Величанство Краљ Александар, кренуо је из Биограда у Атини. На путу уставно се је у Светој Гори да походи манастир Хилендар, задужбину Немањића.

Задње дане страсне неђеље и Ускрс Краљ је провео у овом манастиру, а онда је кренуо у Ачину где је најсрдачније дочекан, колико од Владајућег Дома толико и од народа. Прошле неђеље, Краљ се је вратио у Биоград преко Трста.

Путовање Књаза Фердинанда. Из Цариграда Књаз Фердинанд је кренуо преко Одесе у Петроград, где је стигао 7 о. мј. На станици га је дочекао велики Књаз Владимир са свитом, и одсјео је у зимњем дворцу. Два сата по доласку Књаз је кренуо у Царско-село где га је Цар Никола примио у аудијенцу. У Петрограду је био дочекан као владоц какве велике државе. Пошто се је задржао у Петрограду неколико дана, кренуо је директно пут Париза да посети пресједника Фера, где је стигао 14 о. мј. у Његову почаст био је објед у Елизеу. Фор га је одликовао са великом почасном легијом. Из Париза отишао је Фердинанд у Берлин да посети Цара Вилхелма, а одавде је кренуо српском Краљу Александру у посјету у Биоград где је стигао 25 о. мј. а 26 отпутовао у Софију.

Султан је наименовао Књаза Фердинанда својим адјутантом генералом.

Руска Царица удова и француско одасланство за крунисање у Москви. Ово задњег времена руска царица удовица борави код свога сина Ђорђа на француској Ривјери. Како из Нице јављају, царицу је посетио француски генерал Бодедфр и задржао се је код ње 1/2 сата. Царица га је позвала, пошто ће он предводити депутацију у Москву, да с њезинијем возом путује он и депутација на царево крунисање.

Руски црвени крст. Друштво руског црвеног крста, послао је два одјелења, једно за Еритреју а друго за Абисинију; оба одјелења предводи генерал Шведов.

По најновијем вијестима, одјелење које је имало ићи у Еритреју вратило се је натраг јер је талијанска влада одбила ову руску помоћ, дачим друго одјелење већ је на путу за Абисинију, а и ово није читаво наставило пут за Абисинију, јер талијанска влада није допустила да иде преко талијанског земљишта, ушљед чега су се морале вратити све женскиње, јер је њима немогуће преко кршевитијех предјела француског посједа.

Шах персијски убијен. По вијестима из Техерана, персијске пријестонице, погинуо је Шах персијски од убилачке руке, 19 априла. Само 6 дана је фалило до 50 годишњице ступања на престо Шаха. Убица, држи се да је неки Молах Риза из Кермана, који да припада познатој тајној секти Бобиста.

Радничка буна у Бечу. Као осталијех година тако и ове, радници у Бечу славили су 1 маја (по новом). Осталијех година овај је дан прошао увјек без икаквијех немира, дачим ове године радници су се сукобили са полицијом где је рањено 25 полицаста, међу којима два полицајска инспектора од које двојице један тешко, и 12 радника, а 50 особа позатварано.

Цар-путник. Пошто се је Цар Вилхелм задржао у Напуљу неколико дана, кренуо је пут Млетака морем. На путу свратио се је у Боку-Которску да прегледа њезин чувени заљев. Пошто се је 3 сата возао по њему, одпловио је за Млетке где га је дочекао Краљ Умберто са Краљицом и Нашљедником. Из Млетака отишао је Вилхелм у госте Ђесару Фрањи у Беч, где је остао два дана а затим се вратио у Њемачку.

Талијанци у Африци. Положај Талијанаца у Африци канда се ништа не мјења. Ово задњих дана сукобили су се са Дервишима код Касале, где

је пало 10 официра и 300 војника. До сада се све очекивало како ће свршити предговори мира, а по задњијем вијестима би река да су ови већ прекинути.

Преговор мира са Краљем Менеликом, са талијанске стране, води мајор Салса. Пошто Италија није хела да пристане на увјете које јој је ставио Менелик, то је овај послао ђенералу Балдисери писмо по двама простим тежацима, у ком му јавља, да је садржао за таоца мајора Салсу, али да ће га одмах повратити нетом му се поврате његова дотична два писма. Овај поступак Менеликов подигао је у Италији праву буру, талијанска штампа види у њему као да се Менелик руга са Италијом, те му јавно довикује: „Менелик жели пораз, е па добро он ће га и доћиши.“

Боже мој, страшни ли су ови талијански папирни топови!

Догађаји на Криту. По задњијем вијестима, дошло је до боја између турске војске и Хришћана, у ком је убијено и рањено 50 особа. Хришћани траже помоћ из Грчке.

Србија и маџарска миленијска изложба. Првог маја (по новом) отворена је у Будапешти милениум-изложба. Ову изложбу приредили су маџари пригодном хиљадугодишњег опстанка њихове државе.

Изложбу је отворио ћесар Фрањо Јосиф, на отвор су дошли сви преставници странијех држава осим српскога. Узрок зашто српски преставник није отвору присуствовао овај је:

У свечаном опходу, у мјесецу јунију, у спомен крунисања цара Фрања Јосифа круном св. Стефана, носиће се уз остале и застава српска. Овијем знацима, имало би се показати историјско право угарске државе на Србију. На ову вијест српска влада дала је налог посланицима својим у Бечу и Будапешти да на отвор не иду, као што нијесу фактички ни отишли.

Демонстрације у Биограду против маџарског „милениума.“ Из Биограда стигле су ове вијести:

Биоград, 20 априла. Данас у подне, ђаци сагорјеше маџарску заставу пред спомеником кнеза Михаила, затијем се упутише к руском посланству вичући: „Живио Цар Никола, живила Русија!“

У вече кренули су радници к двору, носећи српске, руске и француске заставе, одавле оде к руском и француском посланству, те затијем ћедоше јуришати на маџарски трговачки музеј, али жандари спријечише пуцајући на народ. Много их је рањено, доста позатварано. Градоначалник и командат жандармерије свргнути су са службе.

Железнички воз који је из Будапеште стигао, био је окићен са маџарским заставама, али је полиција одмах те заставе дала скинути.

Чланови Друштва „Горски Вијенац“

За редовнога члана друштва записао се г. поручик *Томаш Павловић*.

За помажућег — пречасни јеромонах *Севастијан Дабовић*, србин, проповједник православља у Америци.

„ЛУЧА“ излази у мјесечним свескама од два до три табака.

Цијена јој је: за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину годишње фиорина 2; за све остале земље фиорина 3.

Чланови друштва „Горски Вијенац“ примају „Лучу“ бесплатно.

Рукописи, листови λ замјену, претплата и све остало шиље се на адресу: **Управа Друштва „Горски Вијенац“, Цетинје** (Cettigne — Montenegro.)

Рукописи се не враћају.

Поједина свеска „Луче“ запада новч. 30.

 Молимо наше дужнике, да похитају чим прије са претплатом.

У књижари Државне Штампарије на Цетињу
 могу се набавити ова пјесничка дјела **Глас**
Николе I-ога:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА	издање на финој хартији ф. 1	
”	”	на простијој хартији 60 н.
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ		80 н.
ХАЈДАНА		70 н.
ПОТОЊИ АБЕНСЕРАЖ		70 н.
ПЈЕСНИК и ВИЛА	на финој хартији	70 н.
”	” на простијој хартији	50 н.
”	” издање латиницом	70 н.

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ (стилистика, риторика, постика) за своје ученице дјевојачког Царице Марије Института на Цетињу и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе по рускијем и домаћим изворима саставио **Ј. Љевава**. Цијена 1. ф. —

ОГЛЕДАЛО СРПСКО . CRNOJEVIĆ . . . 1 ф. и 50 н.

ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК 50 н.

ГРАХОВ ДАЗ, спјевао *Ст. Владислав Каћански*.
 Друго проширено издање 15 н.

ГРЛИЦА календар црногорски са шематизмом за
 преступну годину 1896 30 н.

За уредно отпремање наручбина јамчи **Управа Државне Штампарије**. На десет порученијех књига шиље се једанаеста на дар.